

Зовнішня мотивація взаємодії, коли вона базується на будь-яких інших мотивах, крім потреби в спілкуванні з даним партнером, наприклад, виявляється у потребі в схваленні, у досягненні, водить суб'єкта по замкнутому колу станів потреби, задоволення й пересичення. Якщо зовні мотивована взаємодія займає місце справжнього, внутрішньо мотивованого спілкування, закономірним підсумком є коливання настрою, зміна партнерів, пошук сурогатного спілкування різної природи. Саме в цьому ми бачимо загальний механізм порушень спілкування – проблеми, що має величезне значення для психології спілкування дітей із ЗПР.

Література:

1. Валявко С.М. О генезисе понятия «ценность» и изучение ценностных ориентаций детей с ОНР старшего дошкольного возраста / С.М. Валявко, Е.В. Аверьянова / Специальная педагогика и специальная психология: современные проблемы теории, истории, методологии: материалы второго международного теоретико-методологического семинара. В. 2-х томах. Том 1. – М.: ГОУ ВПО МГПУ, 2010 – С. 29-33.
2. Винникова Е.А. О психологических механизмах становления морального поведения у детей с задержкой психического развития / Е.А. Винникова, Е.С. Слепович // Дефектология. – 1999. – №1. – С. 18-24.
3. Каган М.С. Общение как ценность и как творчество / М.С. Каган, А.М. Эткинд // Вопросы психологии – 1988. – №4. – С. 25-34.
4. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции / Д.А. Леонтьев // Вопросы философии. – 1996. – №4. – С. 16.
5. Слепович Е.С. Работа с детьми с интеллектуальной недостаточностью. Практика специальной психологии / Е.С. Слепович, А.М. Поляков. – СПб.: Речь, 2008. – 247 с.
6. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – М., 1986. – Т. 2. – 486 с.

УДК 376-056.262:376.016:502/504

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ГЛИБОКИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ТА РОЗВИТКОМ ЇХ ТЕОРЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ЛЮДИНА І СВІТ»

С. О. Покутнева

У статті розкриваються особливості компетентнісного підходу до навчання сліпих та слабозорих учнів молодших класів та розвитку їх теоретичного мислення.

Ключові слова: компетентнісний підхід, теоретичне мислення, теоретичне поняття, компетентність, компетенції, ключові компетенції.

Концепция компетентностного подхода к обучению детей с глубокими нарушениями зрения и развитие их теоретического мышления на материалах образовательной области «Человек и окружающий мир»

В статье раскрываются особенности компетентностного подхода в обучении слепых и слабовидящих учащихся младших классов, и развития их теоретического мышления.

Ключевые слова: компетентностный подход, теоретическое мышление, теоретическое понятие, компетентность, компетенция, ключевые компетенции.

The concept of competence-based approach to teach children with profound visual impairment and the development of their theoretical thinking educational materials in the field of «Man and the world»

The article describes the features of competence-based approach in teaching the blind and visually impaired students in lower grades, and the development of theoretical thought.

Keywords: *competence approach, theoretical thinking, the theoretical concept of competence, kompetentsiya, key competencies.*

У Державному Стандарті початкової загальної освіти, який запропоновано у 2011 році, виникли деякі зміни стосовно аналогічного Стандарту 2004 року. Так, у 2004 році була галузь, яка мала назву «Людина і світ», стосовно змісту пропонувалося декілька змістовних ліній. Дана галузь реалізувалася в навчальному курсі «Я і Україна». Розробкою програм та підручниками даної галузі займалися такі автори як Н. М. Бібік, Л. С. Бондаренко, Н. С. Коваль, Л. К. Нарочна, Т. Байбара, В. Ільченко, К. Гуз, Р. Арцишевський і група співавторів, Т. Пушкарьова. Метою програм та підручників, в основному, було засвоєння учнями емпіричних уявлень змісту галузі. Позитивним на той момент в освіті було те, що завдяки оригінальному змісту Стандарту було запропоновано декілька варіантів підручників. Ринок підручників з даної галузі надав вчителям можливість вибирати потрібний підручник з урахуванням особливостей своїх учнів та навчальних закладів.

Недоліком цих програм та підручників ми вважаємо те, що все це спрямовувало учителів на навчання дітей за традиційним типом. Відомо, що в традиційному пояснювально-ілюстративному навчанні учні не вміють вчитися, їх цьому не вчать, йдеться лише про зовнішнє керування вчителем працею учнів. Крім цього, експериментальними дослідженнями вчених (В. В. Давидов, Н. Ф. Талізін, Д. Б. Ельконін та ін.) доведено, що спрямування пізнання дітей емпіричним шляхом не виконує повною мірою завдань розвиваючого навчання, яке стає стратегічним напрямком сучасної освіти і ускладнює формування продуктів розумової діяльності (понять).

Державний Стандарт початкової загальної освіти 2011 року також спрямовує практиків на навчання дітей по традиційному типу, тому у нових програмах з галузі «Людина і світ» у державних вимогах щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів пропонується надати емпіричні знання та уявлення про об'єкти навколишньої дійсності. Відомо, що емпіричні знання виробляються при порівнянні предметів та уявлень про них, що дозволяє виділити з них однакові, загальні якості. В основі емпіричного знання лежить спостереження за явочними об'єктами чи їх уявленнями, яке дає можливість відбивати їх зовнішні якості. Тому методами пізнання об'єктів у Державному Стандарті початкової загальної освіти 2011 року є спостереження та досліди.

Реалізуючи компетентністний підхід до навчання, освітня галузь «Людина і світ» була змінена на такі дві галузі як «Природознавство» та «Суспільствознавство», які реалізуються в таких навчальних курсах як «Природознавство» та «Я у світі». Таким чином, загальний зміст галузі, який був у Стандарті початкової освіти 2004 року, лише отримав нові назви у Стандарті початкової освіти 2011 року та не зовсім зрозумілий пів розподіл інформаційної та виховної функцій.

Відомо, що теоретичним еталоном якості навчання є концепція навчально-виховного процесу, де навчання та виховання складають основну варіативну характеристику навчання як цілісності. В дидактичному аспекті, єдність навчання та виховання виявляється в єдності спільної мети формування особистості та необхідності забезпечення єдності інформаційної, розвиваючої та виховної функцій навчання.

У результаті реалізації *інформаційної функції* навчання в учнів відбувається збагачення змісту освіти за обсягом, який вони засвоюють.

Реалізація *розвиваючої функції* передбачає ускладнення характеру зв'язків, які утворюються в свідомості учнів між елементами змісту, який засвоюється.

Виконуючи *виховну функцію*, учитель формує у школярів емоційний, ціннісно-орієнтаційний, відношення, поведінковий компоненти активності, які виробляють в дитині моральні принципи, соціальні цінності, установки, риси характеру, систему відношень до змісту освіти, до природи, суспільства, інших людей, до самого себе, до своєї діяльності та її результатів, до дійсності в цілому.

Звичайно, в такій послідовності функції описуються з метою дидактичного аналізу, а дійсності ж вони взаємодіють та взаємно обумовлюють одна одну. Єдність цих функцій має бути закладено як у змісті, так і в методах, які реалізують зміст освіти в процесі навчання.

Однак, у нинішній час виявляється, що виховання опинилося загубленим системою освіти: комуністичні соціально-моральні ідеали залишилися в минулому, а капіталістичні ще не склалися. В Радянському Союзі оригінальна теорія виховання фактично була відсутня; все зводилось, переважно, до прямого впливу на вихованця як на «гвинтик» державної машини, ідеологічного тиску та політосвітньої роботи, тобто виховання було специфічною соціальною діяльністю (А. О. Вербіцький, О. Г. Ларіонова). Саме цим впливом ми можемо пояснити розділення в освітній галузі «Людина і світ», яка була запропонована у Державному стандарті початкової загальної освіти від 2004 року, на дві освітні галузі: «Природознавство» і «Суспільствознавство» в Державному стандарті початкової загальної освіти 2011 року.

На наш погляд, виховна функція, за такою подачею навчального змісту в 1-2 класах звужена, що веде до порушення у дитині цілісності уяви про світ. Реальність, яка пізнається дитиною, має певну структуру, яка складає знання про людину, суспільство, природу. Найбільше значення для дитини 1-2 класу має реальність повсякденного життя, тобто знання про людину, саму дитину. Саме в цій інформації навколишній дійсності дитина максимально активна, тому що знання про саму дитину (людину) створюють умови для її виживання та адаптації до середовища. Надалі саме ці знання стануть «міркою» з опанування такого матеріалу, як суспільство та природа, тому що подальші знання учні будуть засвоювати через призму свого «Я», порівнювати їх із собою, зі своїми відчуттями, можливостями, бажаннями.

Природно, що у житті людина не є самотня, вона живе у суспільстві. Для того, щоб зручно себе почувати у суспільстві, потрібно добре знати тих, хто тебе оточує, за якими правилами живуть люди в суспільстві, що для них прийнятно, а що – ні. Тому другою предметною змістовою лінією опанування є матеріал, який тісно пов'язаний з людиною і має назву «Суспільство».

Цілеспрямована систематизація знань дітей про себе (людину) та суспільство допоможе підвести їх до змістової лінії «Природа» та усвідомити те, що людина – це частина природи.

Таке розташування матеріалу дозволить виробити в учнів системні знання про людину, суспільство, природу, на основі опанування загальними способами пізнання та відображення себе в світу. Крім цього, такі виховні завдання, як «власне Я, віра у свої сили, здібності»: виховання соціальної активності та інше, повинні виховуватися не з 3-4 класу, а раніше. Тим паче, що це вже закладалося в дошкільному навчанні, а зараз, в 1-2 класах, воно не має продовження.

Тому ми вважаємо, що і в Державному стандарті початкової загальної освіти 2011 року таку освітню галузь, як «Людина і світ» та її змістовні лінії, змінювати не варто. Тобто зміст початкової освіти для освітньої галузі «Людина і світ» потрібно подавати укрупненим шляхом: «*Людина*» (людина як особистість, людина серед людей), «*Суспільство*» (людина в суспільстві, людина і світ), «*Природа*» (об'єкти природи, її взаємозв'язки, Земля – планета Сонячної системи, Україна на планеті Земля, рідний край, охорона збереження природі). Ці змістові лінії потрібно подавати в горизонтальному плані початкової освіти (тобто у

кожному класі), у вертикальному плані ці змістовні лінії будуть поповнюватися матеріалом та поглиблюватися за змістом знань (тобто від класу до класу).

Саме такий підхід до опанування з природознавчої дисципліни пов'язано з філософією освіти, яка вбачає фундаментальність освіти в цілісному баченні людини, суспільства, і природи, забезпечуючи, таким чином, методологічне та світоглядне підґрунтя освіти. Але щоб виконати завдання сучасної освіти, які спрямовані на активні конструктивні взаємодії учнів з реаліями сучасного стилю життя, де дитина може виступати суб'єктом соціальної практики, змістовну лінію «Суспільствознавство» в 3-4 класах, слід додатково винести окремо, як це пропонується, та крім цього розширити, на наш погляд, в діяльному плані.

Тобто, завдяки змістовній лінії «Суспільство» в складі такої галузі, як «Природознавство», в 1-4 класах дитина з глибокими порушеннями зору буде отримувати посилені теоретичні знання про суспільство, а в 3-4 класах, в освітній галузі «Суспільствознавство», буде практично самостійно виконувати соціальні ролі, необхідні їй для життя. Наприклад, в 1-2 класах учні навчаються спілкуватися за схемою: учитель-діти; діти-учитель-діти; діти-діти. Завдяки дидактичній гри «Маленький учитель», з першого уроку «Природознавства» та з першого класу діти навчаються самостійно спілкуватися з однокласниками, приміряючи роль учителя на себе. Отримавши вміння та досвід самостійного спілкування зі своїми однолітками, які мають вади зору, та виконувати роль учителя, в 3-4 класах урок суспільствознавства спочатку проводиться в школі слабозорих учнів у присутності гостей – нормальнозорих однолітків. Наприкінці уроку всі діти разом підводять підсумок. Потім у ролі гостей опиняються слабозорі учні в масовій школі, де все повторюється спочатку. В подальшому, урок суспільствознавства проводиться спільно для нормальнозорих і слабозорих, учителя наперемінку проводять урок суспільствознавства. Таким чином, учні практично зможуть проявити свої знання, вміння, та досвід, які отримали в 1-2 класах: показати свою компетентність в спілкуванні, де обов'язково виявляться такі компетенції учнів як, вміння представитися; проаналізувати, виділити, сформулювати та оцінити те, що сподобалася в поведінці та відповідях одноліток.

Таким чином учні отримують необхідний досвід у розширенні соціальних стосунків та творчої діяльності, а зміст освітньої галузі «Суспільствознавство» отримує проектування змісту виховання. Тому що про засвоєння знань можна судити лише з компетентної практичної дії та вчинку на основі отриманої інформації. Тільки навчальна інформація, яка засвоєна на рівні особистісних смислів стає знанням дитини, яке виступає в якості орієнтувальної основи, засобу здійснення компетентної практичної діяльності.

Процес навчання в школах сліпих і слабозорих розглядається в Україні як співвідношення спеціального і загального. *Розглянемо спеціальне.*

Доведено, що в учнів 1-2 класів дефекти зору є першопричиною відхилення від норми. Ці дефекти утруднюють і обмежують спілкування дитини з ровесниками та дорослими, перешкоджають накопиченню індивідуального досвіду, що, в свою чергу, негативно впливає на розвиток пізнавальних інтересів дітей, на формування навчально-пізнавальної діяльності, та створює труднощі під час засвоєння матеріалу програми. У школярів цього віку, особливо в першокласників, аномальний фактор гальмує розвиток і утруднює формування компенсаторних можливостей.

Затримка в розвитку учнів 3-4 класів зумовлена прорахунками шкільного навчання. При цьому доцільно говорити про корекцію пізнавальної діяльності школярів, тому що в цьому віці соціальні фактори виявляються у відносній незалежності від аномальних. Корекція по-

значає локальний характер дій виправлення деяких недоліків, неправильності в навчальній діяльності дітей з глибокими порушеннями зору, які не потребують корінних змін процесу або явищ, що коригуються. Загалом же навчання і виховання сліпих і слабозорих, як і в масовій школі, має розвиваючий характер (О. І. Зотов, О. Г. Литвак).

Відсутність або глибоке порушення зору може приводити до повної або часткової не сформованості уявлень, образи біологічних об'єктів найбільш складні для сприймання часто-густо неповні, фрагментарні, а іноді викривленні. Практика показує, що діти з глибокими порушеннями зору приходять до школи з дуже бідним сенсорним досвідом, особливо ті, хто не мав дошкільної підготовки.

Щоб скоротити розрив у знаннях, вміннях і досвіді сліпих та слабозорих учнів молодших класів, нормалізувати їхні можливості сприймання матеріалу шкільної програми, школярам надається спеціальна допомога: проводяться спеціальні уроки компенсаторного розвитку дітей (раніше вони мали назву заняття з корекції пізнавальної діяльності – 2 години на тиждень). Такому спеціальному навчанню в освіті сліпих та слабозорих учнів, де використовують методи, прийоми та засоби, які допомагають опануванню таких освітніх завдань, які в умовах норми досягаються традиційними засобами, немає місця в освітніх програмах здорових однолітків. Ці «обхідні» шляхи допомагають ввести дитину з глибокими порушеннями зору в освітній простір, який формується культурними традиціями навчання, в умовах спеціальних освітніх закладів.

В основі спеціальної освіти – знання про навколишню дійсність (Л. І. Сонцева). Ця тематика дуже специфічна для дітей з глибокими порушеннями зору. По-перше, формування поняття про предметний світ є істинною сферою компенсації зорових порушень, по-друге, знання з предметного світу найбільш складні для сприймання їх сліпими та слабозорими дітьми і потребують спеціальних умов для роботи: а) збільшення часу на знайомство з матеріалом; б) обов'язкова наявність унаочнення; в) опанування школярами алгоритмом зорової і дотикової діяльності; г) керівництво вчителя процесом сприймання предметного матеріалу. Сутність спеціального компоненту навчання дітей з глибокими порушеннями зору полягає в опануванні способів і прийомів учбово-пізнавальних дій, що забезпечують відновлення порушеної взаємодії школяра з навколишнім середовищем. Спеціальне навчання має характер випереджаючого розвитку, яке проходить цілеспрямовано, в напрямку формування теоретичного мислення, усного зв'язного мовлення, свідомості як основи компенсаторного розвитку. В результаті цього, в учнів відбувається становлення психічних новоутворень (теоретичного мислення, усного зв'язного мовлення, самосвідомості), їх формування і подальший розвиток. Тому основою спеціального навчання є не стільки коригування недоліків навчання, хоча і це певною мірою повинно бути, а діяльний розвиток компенсаторних можливостей школярів.

Теоретичне мислення суттєво відрізняється від емпіричного. По-перше, теоретичні знання виникають шляхом аналізу ролі та функції деякого особливого відношення усередині цілісної системи, яка служить генетичною початковою основою всіх її виявлень.

По-друге, теоретичні знання, які виникають на основі перетворення предметів, відображують їх внутрішні відношення та зв'язки, завдяки чому виходять за межі чуттєвих уявлень.

По-третє, в теоретичних знаннях фіксується зв'язок реально існуючого загального відношення цілісної системи з її відмінними виявленнями, зв'язок загального з одиничним.

Методом теоретичного мислення є мислений експеримент, який оперує поняттями. Мати поняття якого-небудь об'єкту – це вміти мислено відтворювати його зміст: загальне, суттєве, одиничне та будувати його.

Спеціальне навчання здійснюється відповідно до принципу посилення педагогічного керівництва розвитком дітей, до змісту якого входять: формування сенсорного досвіду, розвиток дотикової діяльності; інтелектуалізація учбово-пізнавальної діяльності. Ця додаткова допомога сприяє суттєвому розвантаженню змісту програми освітнього стандарту «Людина і світ», а саме: зменшити обсяг матеріалу на проходження тем з «Природознавства». Це, в свою чергу, допомагає ввести нові теми, які зберігають тенденцію до поновлення та поширення знань дітей. Додаткова допомога, тобто «обхідні» шляхи, допоможуть ввести дитину з глибокими порушеннями зору в освітній простір, який формується культурними традиціями навчання, в умовах спеціальних освітніх закладів. Однак, практика навчання дітей з глибокими порушеннями зору з нормальним інтелектом показує, що сліпі та слабозорі діти отримують цензову освіту, яка, як і в масовій школі, має розвиваючий характер. Цілі, завдання і очікуванні результати їх навчання в школі ідентичні з нормальнозорими однолітками.

Що стосується *загального*, то у другій половині минулого століття європейською, російською, та українською освітою було заявлено, що шляхом від кризи в освіті є перехід до нової освітньої парадигми, а саме, до компетентнісного підходу. Тобто, в процесі навчання учні повинні набути конкретних практично-орієнтованих знань та розвинути певні соціально важливі якості, володіння якими допоможе їм стати успішними в житті. Компетентнісний підхід – це новий тип навчання, який несе в собі нову модель організації освітньої практики. Причиною цього є прагнення підвищення конкурентної здібності випускників шкіл на ринку праці та рівня їх підготовки, з орієнтацією на міжнародні стандарти.

Термін «компетенція» (от лат. *compereto* – здобуваю, відповідаю, підходжу) означає коло питань, в яких людина добре орієнтується, володіє знанням і досвідом.

Компетенції відносяться до діяльності, компетентність характеризує суб'єкта діяльності. Поняття «компетентність» ширше поняття «знання, уміння, навички», воно включає їх у себе. Компетентна в певній галузі людина володіє відповідними знаннями та здібностями, які дозволяють їй ефективно в ній діяти.

В цілому ж обидва поняття відображають цілісність та інтегральну сутність результату освіти на будь-якому рівні та аспекті.

Компетентність можна розглядати як досвід різної діяльності, результатом якої є вміння, здібності, особистісні орієнтації. Вони формуються в процесі навчання поступово, від класу до класу, тобто горизонтально. Умовно можна виділити три рівні компетентності: ключові, загально предметні, предметні.

Ключові компетенції є універсальними і відносяться до спільного змісту освіти. Вони допомагають учням:

- вчитися;
- бути успішними в подальшому навчанні;
- бути успішними в подальшому житті.

На сьогодні, класифікація ключових компетентностей відсутня, але можна говорити про такі групи ключових компетенцій як:

- інформаційні;
- розвиваючі (інтелектуальні);
- комунікативні.

Загальнопредметні компетенції відносяться до кола навчальних предметів і освітніх галузей.

Предметні компетенції відносяться до певного предмету, освітньої галузі.

Умови компетентнісного навчання дітей з глибокими порушеннями зору

Рівні компетенцій	Діяльна форма компетенцій		
	Інформаційні	Розвиваючі	Комунікативні
Ключові	<p>- розуміння того, що поскаржитися, попросити допомоги – це нормально, необхідно, не соромно, не образливо;</p> <p>- уміти: самостійно користуватися підручником;</p> <p>самостійно здійснювати пошук, аналіз та відбір необхідної інформації, зберігати та передавати її; звернутися до дорослих при труднощах навчального процесу.</p>	<p>- мати бажання та вміння: вдумливо ставитися до навчальної діяльності; самостійно діяти в процесі пізнавальної діяльності на основі оволодіння способами здобування знань; самостійності і здібності до самоорганізації;</p> <p>- опанування культурою мислення;</p>	<p>- уміти взаємодіяти з оточуючими в групі, колективі;</p> <p>приймати соціальні ролі;</p> <p>- опанування вміннями ставити запитання; етикою взаємовідношень в колективі ровесників, у сім'ї;</p>
Загальнопредметні	<p>- уміти: самостійно виявляти особливості та логіку побудови текстів різних видів: описових, розповідних; самостійно складати тексти різного призначення: описових, розповідних;</p>	<p>- уміти: працювати за інструкцією; самостійно виділяти головне та необхідне;</p> <p>- придбання досвіду рефлексії;</p> <p>- уміти: самостійно працювати за планом; самостійно складати план; самостійно аналізувати та порівнювати способи діяльності своїх однокласників; здійснювати самооцінку своєї навчально-пізнавальної діяльності;</p>	<p>- уміти: працювати в групах, колективі; вести діалог, монолог;</p> <p>виконувати ролі; представляти себе, свій клас;</p>

<p>Предметні (природознавство та суспільствознавство)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - опанування основами знань, вмінь з природознавства та суспільствознавства; - бажання дбайливого ставлення до природи; - дотримання правил поведінки в природі; - володіння елементами екологічної грамотності; - знання: основних норм оцінювання вчинків і дій людей в суспільстві; основних прав дитини; правил особистої гігієни, режиму дня; правил та вмінь догляду за кімнатними рослинами. - уміти адекватно оцінювати свої сили, розуміти, що можна та що не можна в їжі, фізичному навантаженні; 	<ul style="list-style-type: none"> - мати потребу свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності; - уміти: здійснювати логічні операції аналізу, синтезу та інші; розуміти схеми; використовувати схему в своїй пізнавальній діяльності; самостійно будувати схеми в своїй пізнавальній діяльності; 	<ul style="list-style-type: none"> - уміти: бути ведучим в діалозу; виконувати роль вчителя, членів сім'ї. почати та підтримати розмову, задати питання, висловити свої наміри, прохання, побажання, побоювання, завершити розмову; коректно виразити відмову і незадоволення, вдячність, співчуття; - уміти застосовувати культурні форми вираження своїх почуттів.
--	--	--	--

Формування компетенцій потребує використання нових підходів у навчанні: застосування сучасних технологій навчання, виховання і скерованої діяльності. Всі ці пріоритети вкрай важливі і для спеціального в освіті дітей з глибокими порушеннями зору, тому що освіта останніх реформується не автономно, а в межах єдиного для всієї освітньої системи законодавства. Тому сьогодні спеціальна освіта повинна трансформуватися, освоюючи кращі досягнення загальноосвітньої школи. Формування ж основ теоретичного мислення, яке є необхідною базою компенсації зору, та компетентнісний підхід в навчанні сліпих та слабозорих учнів молодших класів будуть доповнювати одне одного, чинити можливою та доцільною їх інтеграцію.

Єдність законів розвитку дітей з глибокими порушеннями зору та нормальнозорих обумовлює використання спільних новітніх сучасних освітніх технологій: когнітивного та контекстного підходів, які будуть сприяти реалізації компетентнісного підходу в навчанні та формуванню теоретичного мислення сліпих та слабозорих учнів в умовах спеціального навчання.

Метою навчання стає «вирощування» особистісного потенціалу дитини, виховання його здібностей до компетентної діяльності в майбутніх життєвих предметних та соціальних ситуаціях, та цілеспрямоване введення в культуру освітньої галузі «Людина і світ», з наданням практичної спрямованості виховання школярів з глибокими порушеннями зору, які допоможуть удосконалити навчальний процес в тому, щоб наблизити рівень підготовки молодших учнів до такого рівня, який буде необхідним в середніх класах.

Змістом навчання стає все те, що забезпечує досягнення цієї мети. Відбір змісту навчання здійснюється з двох джерел: зі сторони науки та зі сторони предметно-практичної діяльності. Сучасні філософія освіти, дидактика та педагогіка розглядають теоретичний еталон якості навчання, як концепцію навчально-виховного процесу, де навчання та вихо-

вання складають основну варіативну характеристику навчання, як фундаментальності, яка включає головну ідею цілісного взаємозв'язаного бачення людини, суспільства і природи. Тобто, предметна й соціальна компетентності – взаємозв'язані компоненти, які опускати чи роз'єднати не можна.

Предметно-практична діяльність з опанування теоретичного мислення, як основи компенсації зорової недостатності дітей з глибокими порушеннями зору, потребує певної логіки побудови навчального процесу, яка враховує логіку формування понять. Поняття виступає як форма відбиття об'єкту та як особлива розумова дія, за рахунок формування таких розумових дій як: загальне, особливе, одиничне, а також розумових операцій: аналіз, синтез, рефлексія.

Таким чином, в фундамент навчальної галузі «Людина і світ» закладається основа предмету науки та логіки системного розкриття цього предмету, проектується зміст і діяльність його засвоєння. Зміст стандарту спеціальної освіти з цієї галузі залишається незмінним із загальноосвітніми вимогами масової школи, змінюється лише порядок подачі матеріалу, згідно особливостей навчання сліпих та слабозорих учнів, в умовах спеціального навчання.

Література:

1. Баксанский О.Е., Кучер Е. Н. Когнитивный образ мира: Научная монография / О. Е. Баксанский, Е. Н. Кучер. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. – 224 с.
2. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика: учеб. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.
3. Покутне ва С. О. Науково-теоретичні засади формування змісту навчання в освітній галузі «Людина і світ» у школах для дітей з глибокими порушеннями зору: монографія / Покутнева С. О. – К., 2008. – 204 с.
4. Рамен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ.. – М., «Когито-Центр», 2002. – 396 с.

УДК 376-056.264:376.016:811.161.2'35

Рецензент: Л. І. Бартенева,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ 5-6 КЛАСІВ ІЗ ТПМ

З. С. Пригода

У статті представлено методикау діагностики писемного мовлення учнів середньої ланки, що навчаються у школах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Обґрунтовані напрямки діагностичної методики.

Ключові слова: тяжкі порушення мовлення, орфограма, диктанти, орфографічна навичка, види диктантів, теоретичні знання.

Методика диагностики нарушенной письменной речи у школьников 5–6 классов с ТНР
В статтє представлена методика диагностики письменной речи учеников среднего звена, которые учатся в школах для детей с тяжелыми нарушениями речи. Обоснованы направления диагностической методики.

Ключевые слова: тяжелые нарушения речи, орфограмма, диктанты, орфографический навык, теоретические знания.